

מוסר ומדות

'דברים אין בהם משום מחוסרי אמנה... יש בהם משום מחוסרי אמנה...' —
 '... כי כבר ידוע לו דברינו, כי תכלית המעלה הוא, להיות 'בר-סמכא'. והדברים ארוכים מאד
 מאד. והנכלל בזה, להיות 'הן' שלך וה'לאו' שלך — צדק. עד שאמרו בלשון מבהיל
 בפלוגתתם 'דברים יש בהם משום מחוסרי אמנה' או 'אין בהם...', ולא אמרו צריך לקיים
 דבריו או אין צריך — אבל כן דרך חז"ל, להיות עינייהו מטייפי, לרמוז, כי ההרגל בזה נובע
 מכח חסרון אמונה — ואני יודע הדרך, אבל איני יכול להאריך.
 וכל כך סמכו חכמים על חכם, עד שלא לבד מה שאומר הן או לאו בל ישונה, אבל גם יחשוב
 על דבר שיצא מתחת ידו, פן יטעה אדם על לאו הן, ויראה לתקן זאת; 'חזקה על חבר שאינו
 מוציא מתחת ידו דבר שאינו מתוקן' — רמזו במלת 'חבר', כי לא לבד חכמי התורה צריכים
 להיות 'בר סמכא' אף בספק, אבל גם חברת האדם באשר הוא אדם, רצוני: מדיני, נדרש ממנו
 כח ההוא להיות בר-סמכא. כי ההיפוך — מחריב כח המדיני...'.
 ('חכמה ומוסר' לרש"י זיו מקלם. ח"א מג).

הלוח ממון מחבירו לזמן מסויים, יאריך מלכתחילה את הזמן כדי שלא יימצא שקרן. ועל זה
 יש להמליץ הכתוב שפת אמת תכון לעד ועד ארגיעה לשון שקר — רצה לומר: מי שהוא 'שפת
 אמת תכון' — 'לעד', שמאריך הרבה את הזמן כדי שעל ידי כך יכונן דבריו ויעמוד בדיבורו,
 שישלם תוך הזמן. ואולם 'עד ארגיעה' — זה האומר ברגע הזה, כעת מחר — 'לשון שקר',
 שאפשר שלא תודמן בקשתו ויימצא שקרן.
 ('ראשית חכמה' — שער הקדושה יבנט. הביאו השל"ה מסכת חולין נב).

דף מט

'זהלא הין בכלל איפה היה' — וכיון שחששה תורה לחסרון כל דהו באיפה שהוא שיעור גדול, כל
 שכן להין שהוא שיעור מועט (ריטב"א).

'ואי סלקא דעתך דברים יש בהן משום מחוסרי אמנה, היכי אמר ליה זיל הדר בך' — ואם
 תאמר מה ראייה היא, הלא שונה כאן שאינו יכול לעמוד בדיבורו כיון שצריך לעשות להם כסעודת
 שלמה בשעתו? ועוד, הרי לא על דעת כן פסק, ואין בזה משום 'מחוסרי אמנה'? ויש לומר, כיון
 שאף הפועלים לא עלה על דעתם לסעודת שלמה, והיו מתרצים בסעודת כל אדם כדרך פועלים,
 מוטב שיתן להם כך ולא יחזור בו אם לא ירצו פת וקטניות (ריטב"א).

'אמר רב פפי: אמר לי רבינא, לדידי אמר לי ההוא מרבנן... ואמר לי לא היו דברים מעולם'
 — לדברי רבינא, לא הורה רבא מעולם הוראה זו, לומר שהמוכר פטור מאחריות המעות כאשר אמר
 'טול מעותיך'. וכתבו רב האי גאון והרי"ף ועוד ראשונים, שלפי האמת אכן אין הלכה כן, כי רב
 פפי ורבינא באו לחלוק על הדין הנאמר מקודם, אלא חייב המוכר באחריות המעות כל זמן שלא

קיבל 'מי שפרע', שהרי בשעה שנטל המעות היה יכול להשתמש בהן לצרכיו, הלכך מתחייב באחריות אונסין עד שיקבל 'מי שפרע', ואפילו המעות עומדות בעין. ואילו התוס' (ע' לעיל מג. ועירובין פא: ד"ה שמא) נוקטים שרבינא לא בא לחלוק על הדין, אלא משמיענו כיצד היה מעשה וללמדנו שבאמירת 'הא ביתא קמך' אינו נעשה שומר, כדלהלן. אבל לדינא נפטר מאחריות באמירת 'טול מעותיך' מפני שאינו אלא פקדון בידו. [ויש סוברים שאין לו רשות שימוש קודם משיכה. ערא"ש].

ישראל שאמר לבן לוי כור מעשר יש לך בידי — בן לוי רשאי לעשותו תרומת מעשר על מקום אחר — פירש הרי"ד, לא שתחול תרומת מעשר מיד, שזה אי אפשר, שהרי אין הפירות ברשותו — אלא מדובר שאומר יהא זה תרומה לכשיבוא לידי. ולכשיזכה בפירות יפריש ויקבע התרומה. ויכול לסמוך על כך כעת ולאכול, כי לאחר שיבואו לרשותו ויפריש, יהיו הפירות מתוקנים למפרע.

ולפי זה הסביר כיצד מותר לו לתרום שלא מן המוקף — כי חלות התרומה תהא לאחר זמן, כאשר יהא במוקף. [והתוס' (לח.) כתבו שמדובר באופנים המותרים לתרום שלא מן המוקף, כגון בערבי שבתות. ויש אומרים שבתרומת מעשר מותר מן הדין לתרום שלא מן המוקף — ע' בראשונים לעיל לה וכאן].

ויש מתרצים (ע' תורא"ש) שמדובר במכירי לוייה שנחשב כאילו באו הפירות לידם. ובקצות החשן (רד סק"ג) תמה מה נפשך, אם 'מכירי לוייה' נחשב כקנין זכה בו הלוי, מה הוכיחה הגמרא לענין דברים, הלא זכה בו הלוי. ואם אינו קנין, חוזרת הקושיא למקומה היאך הלוי עושה תרומת מעשר מפירות שלא זכה בהם? ובקהלות יעקב (גטין כא) פירש הדברים, שאמנם על ידי 'מכירי לוייה' נתיאשו שאר הלויים מאותם פירות הלכך נחשבים כממונו של הלוי, אלא שאין בעלותו בעלות רק מחמת שם השבט, כאילו אין בעולם לוי אחר הראוי למעשר זה. כיון שכן, אם יחזרו הבעלים ויתנו ללוי אחר, הרי הלוי האחר זוכה בהם ולא הראשון, שהרי כבר אינו מיואש ממנו. ואם כן היה ראוי לאסור על לוי זה לעשותו תרומת מעשר, שמא חזרו בהם הבעלים ונתנוהו לאחר — ומכך הוכיחו שאסור להם לחזור.

תירוקן נוסף מובא בתורא"ש, שיכול לעשותה תרומת מעשר כבר עתה מפני נתינת רשות הבעלים, שהרי יכול אדם ליתן רשות לחברו לתרום מפירותיו על פירות חברו. ובקצות החשן (שם) תמה כיצד תיתכן נתינת רשות של ישראל ללוי לעשותו תרומת מעשר, הלא אין לו לישראל במעשר כי אם טובת הנאה בלבד. אך כבר פרשו האחרונים כוונת הרא"ש, לפי מה שאנו נוקטים כאבא אליעזר בן גמלא (ע' גטין ל:) שיש רשות לישראל לתרום תרומת מעשר (עפ"י רעק"א ועוד). ואף לעשות את כל הכור תרומת מעשר על פירות אחרים של הלוי — רשאי, שהרי מפריש אדם משלו על של חברו ברשות (עפ"י אגרות משה יו"ד ח"ג קכח).

[ובזה מיושבת קושית ר"י קורקוס (מובא בכס"מ תרומות ג,כ) על מה שכתב הראב"ד שללוי יש איסור גמור להפריש תרומת מעשר שלא מן המוקף, ורק לישראל מותר — והלא כאן מבואר שגם הלוי רשאי? אך לפי האמור לא קשה, כי אין הלוי מפריש מכח עצמו אלא מכח שליחות הבעלים, והרי זה כאילו הפריש בעה"ב שאין צריך מוקף להראב"ד]. (עפ"י קהלות יעקב גטין כא, זרעים יב. וע"ע בחדושי הרש"ש).

ומדברי הרא"ש הללו יש להוכיח שמועילה הפרשת תרומה של אדם אחר כל שהבעלים מסכימים, ואין צורך בדין 'שליחות' או 'זכיה', שהרי בנידון דידן אין לישראל שום טובה מכך שהלוי מפריש

תרומת מעשר, והרי גם לא שלחו על כך, אלא שבמה שנתן לו רשות לעשות כל מה שירצה בפירות, נכלל בזה נתינת רשות לתרום תרומת מעשר (עפ"י מנחת שלמה ח"ג קלג, ד).

(ע"ב) 'לא מיבעיא שומר שכר דלא הוי...' — כלומר, אילו נתן לו שכר על כך (עפ"י תוס' עירובין

פא: ד"ה שמא; ריטב"א. ומבואר שגם אם נטל שכר אינו 'שומר'.

ובתורא"ש [בד"ה לא מבעיא] נראה שמפרש אחרת, שלכך אין צריך לומר שאינו 'שומר שכר', משום שלא נטל שכר. אך נראה שאינו חולק לדינא, ואפילו נטל שכר אין כאן קבלת שמירה, אלא כנראה אין נוח לו לפרש בנוטל שכר, כי מהו דאמרינן 'לא מבעיא', מדוע דין זה פשוט יותר — לכך פירש בשאינו נוטל שכר.

דף נ

טעם שמחתם וחזרתם של תגרי לוד, לפי כל שלב ושלב במהלך הסוגיא — נתבאר בפירוט רב בתוס', בעל המאור ובמאירי.

'איבעיא להו פחות משתות לרבנן לאלתר הויא מחילה או בכדי שיראה לתגר או לקרובו. ואת"ל בכדי שיראה לתגר או לקרובו, מאי איכא בין שתות לפחות משתות — איכא, דאילו שתות ידו על העליונה רצה חזור...' — ואם תאמר, הלא לרבי נתן (להלן בע"ב) בשתות המקח קיים ואין המתאנה יכול לחזור בו, ולדבריו הלא מוכח שפחות משתות לאלתר הויא מחילה, שאם לא כן מה חילוק יש בין פחות משתות לשתות. ואם כן, מדרבי נתן נשמע לבר פלוגתיה, רבי יהודה הנשיא, שהרי לא שמענו שנחלקו בדבר זה.

'ל לפי שיש מקום להפוך הסברא, לשמוע מרבי נתן לר"י הנשיא לאידך גיסא; כשם שלרבי נתן שתות ופחות משתות אינם חלוקים אלא בדבר אחד, שזה מחילה לאלתר וזה בכדי שיראה לתגר, אבל בשניהם נקנה המקח, כמו כן נשמע לרבי יהודה הנשיא שאין חלוקים אלא בדבר אחד, וכיון שלדבריו בשתות יכול המתאנה לחזור מהמקח, אם כן נאמר שזהו החילוק היחיד בין שתות לפחות משתות, שבפחות משתות המקח קיים ובשתות רצה לחזור חזור, אבל בשניהם השיעור זהה, בכדי שיראה לתגר — הלכך יש להסתפק (תור"פ ותורא"ש).

(ע"ב) 'זה וזה בכדי שיראה לתגר או לקרובו' — ודוקא בסוג אונאה של הדמים קבעו חכמים

פרק זמן זה לחזרה, אבל מום שנתגלה במקח, אפילו נמצא לאחר זמן רב, הרי זה מקח טעות ומחזיר המקח (רב האי גאון; רי"ף).

'לא שנו אלא לוקח אבל מוכר לעולם חזור' — עד שיודמן לו כאותה סחורה שמכר וידע אם טעה אם לאו (רי"ף, עפ"י הגמרא בסמוך). ומזה יש ללמוד שאין המוכר יכול לחזור בו אלא מפני שאנו תולים שלא נתבררה טעותו עד עתה, אבל אם בא לחזור מפני שינוי השער — אין יכול לחזור. וכן אם הוזיל במכירתו יותר מכדי שהדעת נוטה, שניכר שמפני דחקו עשה כן כדי לקבל מעות לפי שעה — אין יכול לחזור, כי ידע ומחל (שו"ת הרא"ש קב, ד).

והרשב"א כתב לנטות מדברי הרי"ף [אלמלא שאמרה הרב ז"ל הייתי אומר...], שמדברי רב נחמן